

УДК: 784.9: 78.087.5

Л.О. ГРИНЬ

ЯКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВОКАЛЬНОГО ГОЛОСУ МАЙБУТНЬОГО АКТОРА-ВОКАЛІСТА

У статті наголошено на тому, що вокальний голос актора – це складна психофізіологічна функція голосового апарату людини, результатом діяльності якого є виникнення музичних звуків; ці звуки мають певні якісні характеристики. Висвітлено кожну характеристику голосу – тембр, діапазон, атаку звуку, динаміку – як складову фізіологічного процесу звукоутворення.

Ключові слова: тембр, діапазон, регістр, резонатор, динаміка, атака звуку, навички.

Вокальне мистецтво (співацьке мистецтво, спів) – це виконання музики за допомогою голосу. Фізіологічною основою співу є голосовий апарат людини. Вокальний голос актора – це перш за все “професійний інструмент”, який має складний механізм. Звичайний звук людського голосу є результатом руху м’язів і зчленувань голосового апарату. Під час співу ці рухи надзвичайно різноманітні; ними визначається сила, висота, темброві барви голосу, тривалість звуку, його динаміка й подача слова. Головним завданням вокальної підготовки актора є усвідомлення “дисциплінованого” руху м’язової системи голосового апарату [5], тобто розуміння відчуття процесу формування голосу під час співу.

Як уже було зазначено вище, звук людського голосу є результатом руху ряду м’язів і зчленувань голосового апарату. Фактори, які беруть участь у відтворенні звуку, розрізняються залежно від тембру (забарвлення), діапазону (висоти звучання), інтонації звуку, сили (динаміки, інтенсивності), а також його атаки (початку співу). Усі ці складники є специфічними якісними характеристиками вокального голосу (див. рис.). Отже, **метою статті** є висвітлення характеристик вокального голосу майбутнього актора музично-драматичного театру.

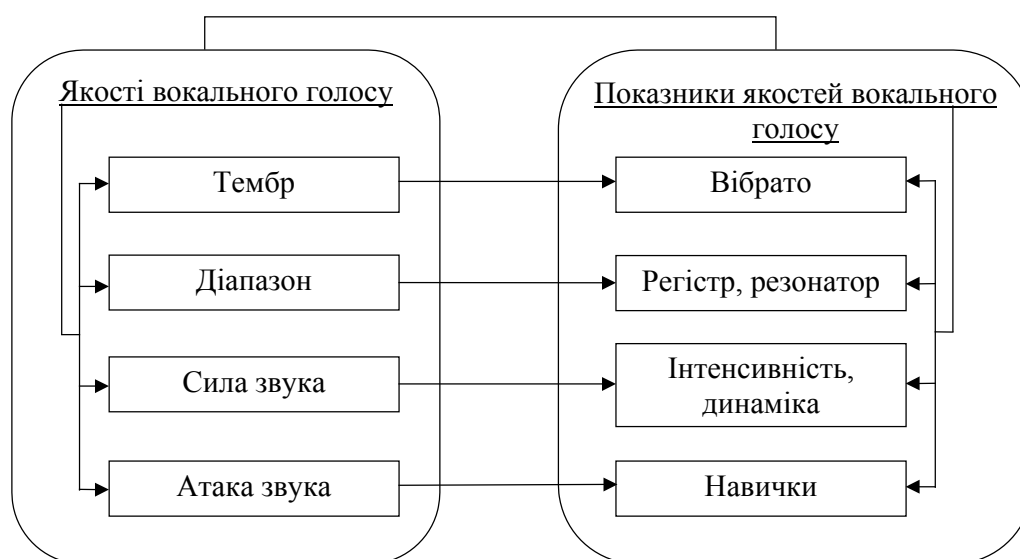

Рис. Якісні характеристики вокального голосу майбутнього актора-вокаліста

Тембр голосу – забарвлення; терміном “забарвлення звуку” визначається якість сформованого звуку. Іноді кажуть, що “стиль – це людина”, тому можна стверджувати й те, що забарвлення звуку або тембр – це сам співак. Слухачі, говорячи про певний голос, часто використовують такі епітети: світлий, м’який, різкий, оксамитовий, темний тощо. Зустрічаються випадки, коли співак має сильний голос, але дуже різкий і неприємний тембр. І навпаки, дуже часто виконавці зі слабкими голосами мають красивий вокальний звук завдяки м’якому й лагідному тембру голосу.

Розглянемо процес утворення тембру вокального звуку. Д. Люш визначав звук як періодичне коливання складної форми, яке завжди можна розкласти на прості гармонічні складові: загальний тон з частотою f і гармоніки з меншими частотами – $2f$, $3f$, $4f$ тощо. Таким чином, кожен звук складається із загального тону й цілого послідовного ряду звуків більших частот, які мають назву “обертони”. Ці обертони відіграють важливу роль у створенні характерного звучання кожного голосу. Механізм виникнення звукових коливань непростий, це результат складної форми коливання м’язів самих голосових складок у взаємовпливі з рухом гортанного апарату й діями резонаторних порожнин. Але помилково вважати, що тембр звука, який ми відчуваємо, створюється тільки безпосередньо голосовими зв’язками. Звучання музичної мови складається з голосних і приголосних звуків, а вони, у свою чергу, формуються в ротовій і носовій порожнинах; на завершальній стадії формування тембру голосу залучаються також резонаторні порожнини [7].

У процесі розвитку голосу тембр може покращитись за рахунок згладжування різниці між голосними під час формування звуку та вміння користуватись резонаторами й регістрами. Вміння співака змінювати тембральне забарвлення голосу – відтворювати різні відтінки тембру – має велике значення у вокальному мистецтві для створення рельєфного художнього голосу. З точки зору оцінювання художнього значення тембрального забарвлення вокального голосу цікавим є визначення тембру, яке запропонував композитор Б. Асаф’єв: “Тембр – органічне явище забарвленості та експресії – об’єкт та інструмент художнього впливу, якості колориту, що входить у ідейно-образний світ музичної художності” [2].

Отже, тембр – це звукове забарвлення голосу, що залежить повністю від характеру коливань голосових складок, від обертонового складу звуку та його інтенсивності, взаємодії роботи резонаторів.

Показником тембру голосу, який суттєво впливає на його характеристику, є “вібрато” – природна модуляція звуку за амплітудою та частотою. Якщо уважно прислухатись до звучання голосу професійного співака, то легко помітити, що він (голос) ледь вібрує за тоном (частотою звукового коливання) та силою звуку (амплітудою звуку). Така природна вібрація голосу за частотою та силою називається “вібрато” (від італ. – *vibrato*) і є індивідуальною якістю голосу. Вібрато великою мірою визначає тембр голосу, оскільки ускладнює форму звукового коливання, що сприяє появі в голосі обертонів [6].

Гарне вібрато робить голос летючим і витривалим. Це важливий критерій якості голосу та його технічності. Характер вібрато може змінюватись у процесі співу залежно від теситури, типу голосної сили звучання, а також від психоемоційного тону виконавця й вокального твору. Зміни у вібрато можуть спостерігатись під час захворювань або за несприятливого режиму роботи голосового апарату. Наприклад, тривале форсування голосу (голосний спів) призводить до так званого “качання” голосом, або тремлячії. Для красивого звучання голосу важлива рівномірність вібрато. Поряд з іншими якостями голосу – діапазоном, силою звуку, тембром, технічністю – вібрато характери-

зує його вокальний стан. Відсутність вібрато – це наслідок неправильної роботи гортані – її напруженості, скованості під час співу.

Наступною якісною характеристикою вокального голосу є *діапазон*. Професійні співаки-вокалісти зазвичай володіють голосом у діапазоні близько двох октав, чого достатньо для виконання творів різнопланового репертуару. Однак зустрічаються співаки з унікальними голосами, діапазон яких доходить до двох з половиною, трьох октав. До таких співаків належать солісти оперних театрів України, Росії, зарубіжні виконавці світової класики. Діапазон вільного звучання співаків-початківців, тим більше акторів, як правило, не перебільшує 8–9 тонів. Збільшення діапазону – справа тонка, яка потребує ретельної уваги й постійного контролю фахівця (викладача).

Вокалісти часто використовують термін “регістр голосу”, розуміючи під ним певну частину діапазону. Як правило, діапазон умовно поділяють на три частини – нижній, середній і верхній реєстри. При цьому зауважують, що між ними є “перехідні” ноти (зміна реєстрів), що становлять для співаків-початківців певні труднощі.

Д. Люш наголошував на тому, що формування звука визначається режимом роботи голосової щілини у сполучі з відповідними йому резонаторами. У роботі зв’язок сполуки на повну довжину головну роль відіграє грудне резонування, яке в некваліфікованих співаків спостерігається на низьких нотах і середніх, тобто до перехідних нот [6].

Показником діапазону вокального голосу є *регістр і резонатор*. Регістр голосу – це ряд послідовних за висотою звуків, утворених у результаті дії механізму голосового апарату. Згідно з аналізом наукових праць, усі співочі голоси мають два реєстри (грудний і головний) і три резонатори (грудний, середній (медіум) і головний). Розподіл жіночих голосів на три реєстри пояснюється тим, що кінцеві ноти верхнього реєстру утворюються головним резонуванням, тобто роботою головного резонатора. Усі вокальні голоси звучать по-різному. Навіть за однакових акустичних умов вони різні не тільки за тембром, а й за чутністю, дзвінкістю, особливо на фоні оркестру, ансамблю.

Сила звука – це якісна характеристика вокального голосу, яка є об’єктивною величиною і може бути замірjana спеціальними приладами як тиск звукової хвилі на одиницю площі. Сила звука визначається енергією, що формується ззовні і залежить від: природних можливостей голосового апарату, величини підзв’язкового тиску, висоти тону звука, заспіваної голосної.

Силу звука прийнято вимірювати у відносних одиницях – децибелах. Вона показує не абсолютну величину звукового тиску, а відношення його (сили звука) до деякого умовного нульового рівня. Заміри сили звучання не дають нам повної картини щодо якості звучання голосу. Часто спостерігається такий факт, що сильний голос, який показав на приладі дуже великий звуковий тиск, стає погано чутним у театральному або концертному залі (про такий голос кажуть – звук, який “не летить” у зал). І навпаки, слабкий голос, що показав на приладі значно менший звуковий тиск, у такому самому залі чути дуже добре. Показником абсолютної сили звука є його інтенсивність звучання, динаміка (динамічні відтінки). Інтенсивність звука залежить від сили й енергії, з якою він утворюється, а його міцність становить основу для нюансування й динаміки співу. Сольний спів, позбавлений інтенсивності, стає монотонним і нездатним до художнього сприйняття. Тут провідну роль відіграє рушійна сила, тобто стовп повітря, який накопичується в легенях. Співак не зможе оволодіти силою свого звучання, якщо не навчиться керувати диханням. Силу свого дихання потрібно розвивати також для того, щоб збільшити міцність і тривалість звучання

співочого голосу. Динаміка звука – це рівень голосності виконання музичного твору, яка позначається динамічними відтінками: *pp* (*pianissimo*) (піанісимо) – дуже тихо; *p* (*piano*) (піано) – тихо; *mp* (*mezzo piano*) (мецо-піано) – не дуже тихо; *mf* (*mezzo forte*) (мецо-форте) – не дуже голосно; *f* (*forte*) (форте) – голосно; *ff* (*fortissimo*) (фортисимо) – дуже голосно.

Якісна характеристика вокального голосу – *атака звука* – процес, у якому беруть участь певні органи людини: органи дихання (вдих, видих і подання звуку, що здійснюються у співака одночасно), органи слуху (правильне відтворення звуку – музичний слух, процес уявлення звуку – “внутрішній” слух), положення корпусу людини. Деякими з цих складових співаки керують цілком свідомо, наприклад, диханням, положенням голови, язиком, ротом. Але є й інші фактори, такі, наприклад, як натягнення та посилення голосових складок при регулюванні атаки звука, що приводяться в рух несвідомо й керуються виключно відчуттям співака.

Показником атаки вокального звука є технічність голосу, тобто напрацьовані вокальні вміння й навички. Наприклад, однією з навичок є вимовляння слів під час співу, дикція, артикуляція. У процесі навчання велике значення приділяють роботі над дикцією – формуванню голосних і приголосних звуків, що, у свою чергу, залежить від правильної вимови складів, з яких утворюються слова.

Отже, за визначенням учених і педагогів О. Здановича та Л. Дмитрієва, процес формування вокального голосу полягає у виробленні правильної взаємодії всіх частин голосового апарату. Так, О. Зданович зауважував, що від характеру й сили нервових імпульсів виконавця залежить та чи інша якісна характеристика вокального голосу та звука. Л. Дмитрієв наголошував, що саме “звукові образи” вокального звука мають диктувати виконавські прийоми, технічні засоби для їх звукового втілення, тоді вся техніка буде побудована як вираження певних музично-виконавських завдань.

Висновки. Таким чином, на основі розгляду науково-методичної літератури ми дійшли висновку, що вокальний голос актора – це складна психофізіологічна функція голосового апарату людини, результатом діяльності якого є виникнення музичних звуків, що мають певні якісні характеристики: тембр (співоче вібрато), діапазон (звуковисотний об’єм), силу (динаміку), атаку звука (навички). Якісні характеристики вокального голосу залежать від фізіологічних особливостей будови голосового апарату майбутнього актора музично-драматичного театру й цілеспрямованого педагогічного впливу на розвиток його голосу.

Список використаної літератури

1. Антонюк В.Г. Вокальна педагогіка (сольний спів) : підручник / В.Г. Антонюк. – К. : Віпол, 2007. – 174 с.
2. Асафьев Б.В. Избранные статьи о музыкальном воспитании и образовании / Б.В. Асафьев ; под ред. Е.М. Орловой. – М. : Музыка, 1985. – 268 с.
3. Емельянов В.В. Фонопедический метод формирования певческого голосообразования : метод. рекоменд. для учителей музыки / В.В. Емельянов ; отв. ред. Л.П. Маслова. – Новосибирск : Наука : Сиб. отд-ние, 1991. – 41 с.
4. Жишкович М. Основи вокально-педагогічних навичок : метод. поради для студ. вокал. факульт. вищих навч. закл. культ. і мистецтв III–IV рівнів акредитації / Мирослава Жишкович. – Л., 2007. – 43 с.
5. Зданович А.П. Некоторые вопросы вокальной методики / А.П. Зданович. – М. : Музыка, 1965. – 148 с.
6. Люш Д. Развитие и сохранение певческого голоса / Д. Люш. – К. : Музична Україна, 1988. – 139 с.

7. Морозов В.П. Искусство резонансного пения. Основы резонансной теории и техники / В.П. Морозов. – М. : Московская государственная консерватория им. П.И. Чайковского ; Институт психологии РАН, Центр “Искусство и наука”, 2002. – 496 с. – с илл.

8. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г.М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.

Стаття надійшла до редакції 16.09.2013.

Гринь Л.А. Качественные характеристики вокального голоса будущего актера-вокалиста

В статье подчеркнуто, что вокальный голос актера – это сложная психофизиологическая функция голосового аппарата человека, результатом деятельности которого является возникновение музыкальных звуков; эти звуки имеют определенные качественные характеристики. Рассмотрена каждая характеристика голоса – тембр, диапазон, атака звука, динамика – как составляющая физиологического процесса звукообразования.

Ключевые слова: *тембр, диапазон, регистр, резонатор, динамика, атака звука, навыки.*

Grin L. Qualitative characteristics of vocal voice of future actor-singer

The article "Qualitative characteristics of the vocal voice of the future actor -singer " is relevant to science. The article notes that the vocal art (art singers, singing) – a performance of music by voice. Physiological basis of singing is a vocal apparatus of man. Based on review of scientific and methodological literature, we found that vocal voice actor – is a complex physiological function of human vocal tract , the result of which is the emergence of musical sounds and these sounds have a certain quality characteristics. Vocal voice actor – is primarily a "professional tool" which has a complex mechanism. The normal sound of the human voice is the result of motion of muscles and joints of the vocal apparatus. During the singing of these movements are extremely diverse, they determined strength , height, colors timbre of voice, duration of sound, its dynamics and supply words. The main objective of the actor vocal training is awareness "disciplined" movement of the vocal tract muscle, that feeling of understanding of the process of formation of the voice while singing.

The author notes that the factors involved in the reproduction of sound, vary depending on the tone (color), range (altitude sounding), tone sound power (dynamics, intensity), and his attack (the beginning of the song). In the development of voice timbre can be improved by smoothing the difference between loud during the formation of sound and the ability to use resonators and registers. The teachers-singers often use the term "register to vote ", that means underneath a portion of the range. Typically, the range is conventionally divided into three parts - the lower, middle and upper registers. An indication of the range of vocal register and vote is a resonator.

The article defined the power of sound as a qualitative characteristic of vocal voice, which is the objective value and can be measured with special utensils like pressure sound wave per unit area. The power of sound is determined by the energy that is formed on the outside and depends on: natural features of the vocal tract, the value pressure, pitch sound , sung loudly. An indication of the absolute intensity of the sound is the sound intensity, dynamics (dynamic shades). The intensity of sound depends on the strength and energy which it is formed with, and its strength is the basis for the nuances and dynamics of singing.

The author notes that the attack's rate of the vocal sound is technicality voice, elaborated vocal skills. The formation of vocal voice is to provide proper interaction of all parts of the vocal tract. Qualitative characteristics of vocal voice depends on the physiological characteristics of the structure of the vocal apparatus of the future actor musical-drama theater and purposeful pedagogical influence on the development of his voice.

Key words: *timbre, range, register, resonator, dynamics, attack sound, skills.*